

AHMAD A'ZAM

KETGAN BIROV EDI

Novella

Yana nima qoldi ekan? Shoshganimdan xayolimni bir joyga toplay olmayman. yana nimani olmadim? Hammasini oldim shekilli. yashab turganimda bularning kopi keraksizdek ivirsib yotardi. Odamning uyida o'ziga kerak bo'lmagan lash-lushlar tiqilib yotadi-ya, o'zi tor joy, maosh ham oyga uchma-uch, yana shuncha narsani olavergan ekanman-da, a, deb ko'p xunob bo'lganman. endi esa yashab turganimda keraksiz tuyulgan hamma narsalar kerakliga o'xshab, bir kunningga yarayman hali, deb tilsiz imo qilayotganga o'xshaydi. Hatto tovonni bosilib, hovlichada oyoqqa ilib sudrashdan boshqaga yaramaydigan eski boshmo'gim ham, shuncha xizmat qilib, endi chiqitga chiqdimmi, olib ket, yararman bir kunningga, deb arazlayotganga o'xshaydi. Boshmo'gimga qarab, yangi olgan paytlarim esimga tushadi. Hozir rangi bilinmaydi, lekin yangiligida yarqirab turardi, ikki soat navbat turib, zor'ga etgan edim. Import, yugoslaviyaniki, kiyganimda hammaning havasi kelgan, qoshiqdek, bejirim edi! Kiyganimda jichchagina tor keluvdi, navbatdagilar shovqin kotarganidan keyin, shartta pulini toladim. Keyin on besh kuncha oyo'gimni siqib azob berdi, lekin keyin o'zi uch yilga chidadi. Oxiri tovonini bosib hovlida sudraydigan qildim. Shunda ham hozirgacha butun, asfal tda shuncha yurib, hatto poshnasining naqshlari ham eyilmagan. Qani hozir bunaqa boshmoqlar! Mun'gaytirib tashlab ketaveraman-da endi, bechora boshmoq mening bechoraligimdan bir yodgor bo'lib qolaveradimi?

Zarur toshning og'irligi yo'q deb, hamma narsani yig'nagumcha terlab ketdim. Tashqarida esa xuddi birov bo'l-bo'l, bolsang-chi, deb shoshirayotgandek.

Tokchada faqat to'zib, nayqo'goz pillalari chiqib ketgan qalpo'gim qoldi. Qalpoqligi ham qolmagan. O'zi ham otam zamonida tikilganga o'xshaydi, rangi bilinmay ketgan. Qachon kiyganim ham esimda yo'q. Kiygan bolsam ham o'sha paytlari biron lozimatga kiymagan bolsam, boshqa umuman kiymaganman. Uni ham o'zim olmaganman, onam odamning yonida qalpo'gi albatta bo'lishi kerak, o'zbek qalpoqsiz bo'lmaydi, deb chamadonimga solib qoyganlar. yangi edi, yangiligida meniki edi, qachon buncha eskirgan ekan, chamadonga kirib-chiqaverib, tokchada turaverib, birovnikiga o'xshab qolgan.

Yigirma yillar bo'ldi-yov. Sochimni o'stirib yurishimga qancha bo'ldi? Onam: "Sochingni kaltartirib, munday o'zbekka o'xshab qalpoq kiysang bo'lmaydimi, bolam? O'gil bola ham elkasiga tushirib soch qoyadimi?" deb qachon aytgan edilar? Said uylanganda kuyovjora bo'lib borgan edim, qishloqning bolalari "Vuy, manovi kishining sochini!", deb orqamdan duv ergashgan, chimildiqqa Saidni olib kirayotganimizda, ularning "kampir oldi" degan odati bor ekan, bir kampir

ostonaga yotib oldi, endi shunga uch sommi, besh sommi bersak, u yotgan joyidan tirilib turib, kuyov bilan uning joralarini otkazib yuborar ekan, yotib olgan edi, men “Bosib otib ketaveramiz, qari kampir ekan, e-e, olsa olibdi-da”, deb hazillashsam, boshini munday burib menga qaradi, sochimga kozi tushib, “Voy, bu odamyovvoyi rostdan bosib ketadi!” deb sakrab turib ketgan edi. Sochimni sataroshga oldirmas edim. Oynaga qarab, katta qaychi bilan uchini ozim qaychilab qoyardim, xolos. Kop boldi bunga, osha mahallardagi qalpoq-da, bechora juda ado bolibdi. Qalpoq bolib qalpoqligi ham qolmabdi. Kiyib korishga ham kongil bolmaydi. Tokchani changida yotaverganidan unniqib, rang jonivor ham qolmagan, titilgan qalpoqni boshga qondirib ham bolmaydi. Sal taxi ochilib turibdi, ichiga mayda-chuyda hasharotlar ham in qoygandir, masalan, mayda tortanaklar. Ming yillik qalpoq - doppi, taqiya, kallaposh... yaqinda sinch devorning orasidan topib oldik, deb bemalol muzeyga berish mumkin. Ozimniki-ku, har holda, boshning buyumi, tashlab ketsam, yaxshi emas, deb olib ketsam, qaerga qoyaman bu eski matahni? Yoq, biron korsa, ol-e bu kuningdan, shu qalpoqni ham asrab yuribsanmi, qalpoq topilmas matah emas-ku, uch somga yangisini beradi, yomon qurumsosqan-ey, deb uyaltirishi mumkin...

Shoshilyapman, mashina kira qilganman, shopiri, bemalol yigishtiravering, men kabinada uxlab olaman, degan bolsa ham ichim hovliqyapti. Hamma narsani yigishtirdim, hatto eski boshmog'imni ham oldim, bilintirmay chiqindixonaga chiqarib tashlarman. Lekin qalpoqni olmadim, uni chiqindixonaga tashlashga konglim bolmadi – boshning buyumi. Qandoq turgan bolsa, shundoq tursin, oromini buzmay, balki bu ham bir keksadek, qarib-churib, esi kirarli- chiqarli bolib qolgandir, tashlab ketganimni bilmay qoyaqolsin, dedim.

Narsalarimni elkalab chiqib ketdim, qalpoqqa qaramadim, konglim bolmadi. Ha-ye, bir eski qalpoq-da, shuni qalpoq deb kiyib yurmayman-ku, baribir, kiymaganimdan keyin nima ham qalpoqligi qoladi, ozi juda qosqi-yaqir qalpoq-da, deb ozimga taskin berdim. Qalpoq esa tokchada taxloqligicha, xuddi urush vaqti askarlardan keladigan uchburchak xatga oxshab qolaverdi.

Yangi ijaramga keldim, yolda kelayotganimda boshim yalangligi bilindi, xuddi osha qalpoqni doim kiyib yurgandek, endi boshyalang qolgandek, boshqa endi qalpoq bolmaydigandek. Ozim emas, xuddi boshim doimgi qalpoqini sorayotgandek tuyuladi. Bolmasa, aytdim-ku, kiymaganman deb.

Narsalarimni tushirib, sal saranjomlagandan song tin olgani otirgan edim, yana eski ijaramda qolgan qalpoq esimga keldi. Shuncha soch bilan boshimga salqin tekkandek boldi, bolmasa elvizak yoq, issiqqina xonada otiribman. yana shunday tuyuldi, men hali kochib kelmagandek, bu xonada mening ornimga uzun soch qoygan, boshyalang bir begona yigit otirgandek tuyuldi. ertaga bozorga chiqib, bir yangi doppi olaman, deb niyat qilib qoydim. Lekin, bari bir, konglimning bir chekkasi idrab borayotgandek, eganim ichimga tushmayotgan edi.

Birdan osha eski qalpoqimning hech kim yoq, huvillagan bir ovloq xonada bitta ozi egasiz qolgani shundoq koz ongimga keldi. Uning taxlamida shu paytgacha yashagan kunlarim, bolaligimdan sochimni ostirib yurguncha otgan

hamma kunlarim qatlanib qolgandek, nafaqat otgan yillar, balki endi yashaydigan uzun umrimning yillari ham osha qalpoqqa taxlangandek, qalpoqqa qo'shib ularni ham tashlab kelgandek, bundan keyin kelajagimni korolmay, bir gumrohdek yashab yurishimga to'g'ri keladiganga ham oxshab qoldi. Kim biladi, onam shuning uchun ham "Bosh kiyimingni hech erda qoldirma!", deb tayinlagan ekanlarmi? Nega bosh kiyimning boshqasi buncha aziz emas, shapka eskirsa, yo telpakni kuyaga oldirib qoysangiz, unga emas, pulingizga achinasiz-u, tashlab yuboraverasiz, qalpoqni tashlamaysiz. Bolmasa, oqigan odamlarning qalpoq kiymay qo'rganiga ko'p bolgan, ham desa qalpoqqa eskilik sarqiti deb qaraladi, unga hatto siyosiy tus ham beradilar. Yuqoridagilar uncha xush ko'rmaydi, urfdan chiqib qolgan, lekin, bari bir, hamma o'zbekning hech bolmasa bitta qalpo'gi uyida turadi. Nega tashlab keldim o'zi, og'irligi tushgani yo'q edi-ku, qo'g'ozga orab chamadonga tashlab qoysam ham bolardi-ku, mendan osh-non soragani yo'q edi...

Yangi ijaramda ich-etimni eb otiribman-u, lekin xuddi eskisi - endi keraksiz narsalarning hammasi olib ketilgan, faqat tokchasida bitta eng kerakli narsa - qalpoq turgan xonada unga qarab otirgandekman. Hammasi ko'z oldim-da, shiftini tortanak bosgan xona, bom-bosh, menu tokchadagi qalpoq! Ketmaganman, taxi sal ochilgan qalpoqqa qarab otiribman.

Hali ko'chib ketmaganman!